

och Maclean, Costellos "The Mask of Treachery", som Gösta tidigare beställt efter att ha läst en artikel i Times Literary Supplement och nu tyckte att också jag borde läsa. Det tog några veckor men det var väl använd tid.

Gösta Bergs människointresse tog sig formen av nästan ofattbar gästfrihet. Elisabet Hidemark skriver om det bergska hemmets gästbok, egenhändigt förd av Gösta sedan 1929, och om makar-

nas generositet i decennier mot otaliga passerande vetenskaps- och museimän. Jag fick själv del av denna gästfrihet i september 1991, när jag besökte Gösta och Gunnel på deras gård i Ullvi några dagar för att ta del av Göstas excerpenter om folklig idrott. Man skulle som slutomdöme kunna säga, att det känns alldeles på sin plats att denna ovanligt generösa människa fått en sådan rik och fängslande minnesskrift till eftermäle.

Fransk filosofi och skånska tattare

Av Sune Sunesson

Birgitta Svensson: Bortom all ära och redlighet. Tattarnas spel med rättvisan. Diss. English summary. Nordiska museets Handlingar 114. Stockholm 1993. 275 s., ill.

Birgitta Svensson presenterar en stor och vacker doktorsavhandling, *Bortom all ära och redlighet*, Tattarnas spel med rättvisan. Det är en avhandling i det rejäla gammaldags formatet, 270 sidor i två spalter och med mängder av illustrationer, framför allt porträtt på tattare. Jag var fakultetsopponent. Vid disputationen påpekade jag något som RIG:s läsare också bör få veta, nämligen att jag inte är etnolog, utan utbildad sociolog och verksam som professor i socialt arbete. Det här innebär två perspektivproblem. En etnolog skulle lättare än jag kunna se på vilket sätt Birgitta Svenssons avhandling är originell eller "gränsöverskridande" från ämnets synpunkt. Det innebär också att man anlitat en opponent som inte riktigt känner ämnets förutsättningar, tradition i val av forskningsobjekt och datamängder.

Efter en inledande prolog och beskrivning formulerar Birgitta Svensson provisoriskt en avsikt med sitt arbete. Genom att tala om tattarna, en grupp som illustrerar samhällsutvecklingens avskiljningsstrategier, vill hon "föra ner de stora, abstrakta civilisationshistoriska resonemangen på en konkret nivå och bringa klarhet i hur det gick till när det svenska samhället blev ett modernt samhälle". Hon berättar också varför hon använder det sedan 1512 belagda ordet *tattare*, fastän

det ifrågasatts av både de åsyftade själva som i över hundra år kallat sig "resande", och många forskare på området. "Jag använder ordet tattare, då det som står i fokus för min undersökning är utanförskapets kulturella konstruktion. Även deras egen /alltså tattarnas/ identitetsdaning är beroende av avskiljandet." Birgitta studerar alltså kulturell konstruktion och avskiljning för att förstå hur det moderna samhället skapades, och medlet är undersökningar av vissa möten mellan "samhället" och "tattarna".

Det första kapitlet i boken börjar med en beskrivning av hur Hanna i Hofterup år 1926 blir lurad av några personer, de unga männen John och Fritz, den 52-åriga "Mosters Kalle", även kallad "Lappmannen" samt Maria, hans kvinna och syssling, 49 år, och deras gravida dotter Olga, då sexton år och sammanlevande med sin fars kusin, nyssnämnde Fritz, 22 år. De vill dra en gömd skatt ur jorden på Hannas tomt, men efter att de lurat av henne en stor summa pengar åkte de fast och kommer i fängelse. Vilka var nu dessa personer, som "färdades i en svartlackerad Fordbil med uppslagen sufflett och påknäppta sidostycken"?

I förundersökningsprotokollet (s. 20) visar det sig att hemmet där de alla bodde, just då i Skarrie utanför Sjöbo, "företedde en mindre tilltalande anblick av smuts och slarv... Barn funnos i mängd. Förutom den tilltalades /Olga alltså/ minderåriga syskon bebos hemmet av tvänne äldre systrar med sina män och familjer vartill även kommer den tilltalade och hennes fästman". Just det, ja. Fritz, alltså Mosters Kalles kusin. Ni hänger väl

med? Ja, redan från början blir vi införda i de här personernas trassliga släktmönster. Men vad för folk var nu detta? Jo, förklarar kriminalpolisen i Malmö, som länge haft Kalle under uppsikt, de var "af tattare Brolins släkt".

Mosters Kalle fick 18 överlevande barn, pojkar och flickor hamnade i fängelse, flickorna fick fattigunderstöd och flera varnades för lösdriveri. Olga hade redan varit i klammeri med sedlighetspolisen i Lund då hon deltog i Hofterupbluffen, och eftersom hon var i sjunde månaden vid rättegången föder hon antagligen sitt barn i fängelset.

Men Mosters Kalle var en trevlig prick. Adam Heymowski, Birgitta Svenssons viktigaste föregångare i den svenska tattarforskningen, gjorde en lång intervju med honom i början av 1950-talet, och tyckte liksom de flesta andra människor mycket bra om honom. Det var en rolig gubbe, gammal spelman och fiskhandlare, men också en spefågel, en av de beundrade i fattigsamhället, en som "har en räv bakom örat", en som ingen kan sätta sig på. Vi är nog många som minns våra far- och morföräldrars underbara berättelser om stolta, modiga och retsamma tjuvskyttar som lurar länsmän och fjärdingsmän, hjältar som alltid klarar sig mot överheten. Det är detta drag, tror jag, som gör Mosters Kalle till den perfekta, sammansatte och gåtfulle tattaren i Birgittas sätt att se det, både en poliskund och en folkhälte.

Men just när denne perfekta Kalle dyker upp kulminerar statens attacker mot den s.k. tattarplågan. Detta är tattarutredningarnas tid. De växer överallt som flugsvamp i septemberskogen. Den av alla som på senare år öppnat en doktorsavhandling med socialhistorisk inriktning numera till leda välkände G. H. von Koch, inspektör för barn- och ungdomsvården och grundare av rader av socialpolitiska organisationer och utbildningsanstalter, inklusive min egen systerinstitution i Stockholm, kastar sig in i debatten och kräver hårdare tag mot tattarna, med den moderna statens medel, "noggrann kontroll", "ett centralt register", "tillsyn", "översyn". Malmölänsstyrelsen skriver en omfattande utredning över tattarfrågan i Skåne som ett remissyttrande till regeringen över von Kochs förslag och bidrar med en mycket stor tattarinventering, som noga beskrivs av avhandlingsförfattaren.

Samtidigt pågår som vi alla vet en allmän kamp för det moderna och ordentliga. Rashygienens förespråkare låter sig ofta höra, och i det sam-

manhanget har Birgitta funnit ett stryktäckt citat från en person som numera är doktorsavhandlingarnas verkliga varg i veum, Alva Myrdal. Detta citat, där Alva Myrdal ställer en effektivare steriliseringspolitik som villkor för ett barnbidragssystem (ja, det är faktiskt sant) är så sentida som från 1946 och illustrerar kampanjen mot de undermåliga folkelementen.

Tattarna är nu ett erkänt problem, det produceras "som ett redskap för makt-havarna att förevisa vad som inte tolererades i det nya samhället. De hade avskilts som problemet och exemplet, gällde det så skärpt steriliseringslagstiftning, fattig- och barnavård eller kriminalitetens bekämpande" (s. 33). Så kräver man åtgärder och gör en rasbiologisk undersökning under ledning av Gunnar Dahlberg 1943. Den finner inte någon särskild raskaraktär hos tattarna. Polismyndigheterna får inventera 1944 och hittar 8 000 tattare, men bara 1 000 som lever på ett i egentlig mening samhällsfarligt sätt. Inventeringarna och utredningarna hittar ingen ordentlig grund för att bestämma vad tattarna egentligen är för några, och utan den blir myndigheterna vankelmodiga. Efter hand ebbar presskampanjerna ut, och den siste utredaren, C. H. Tillhagen, fastslår efter att Heymowski lagt fram sina första resultat att tattarna är en social grupp med svenska anor, inte en grupp av zigenarättlingar och inte någon annan etnisk minoritet heller. Sedan har nästan ingen talat om tattarfrågan. Problemet försvann.

Men här börjar Birgittas forskningsproblem. Samhället formar grupper, använder grupper, avskiljer grupper, inordnar och normaliserar, integrerar och avstötter. Var det inte det som hade hänt med tattarna?

I resten av det första kapitlet refererar Birgitta Svensson till den tidigare tattarforskningen, naturligtvis med en särskild reverens för Adam Heymowskis märkliga arbete *Swedish "Travellers" and their ancestry - A social isolate or an ethnic minority?* från 1969, för övrigt den bok som jag använde för att snabbt kunna förstå Birgittas ibland snåriga och utspridda genealogiska förklaringar av t.ex. vilka kusiner i Mosters Kalles hushåll som sammanlevde. Heymowskis bok är ett upplysningsarbete i kampen mot fördomar och vidskepelse, men samtidigt ett försök att ge empirisk bevisföring för den särskilda typ av social konstruktivism som förknippas med Torgny Segerstedt och Birger Lindskog, den s.k. Uppsalaskolan, och som

här i Lund tidvis hade en motsvarighet hos Bertil Pfannenstill, som också gjort en tatarstudie som i hans fall utfördes i Borås.

Jag skall inte orda så mycket om den ganska hastiga litteraturgenomgång som Birgitta gör av vanärens, skampårens och utstötningens historia, etnografi och sociologi, även om många intressanta idéer får fladdra förbi – det är Frykman och Mary Douglas, det är Åkesson och Victor Turner. Hon – och jag – har bråttom till det egentliga teoretiska arbetet.

Birgitta Svenssons teoretiska utgångspunkt är relativt komplicerad och samtidigt ovanligt ambitiös. Författaren börjar med att formulera hur hon vill söka förstå det hon redan i prologen har kallat "utanförskapets kulturella konstruktion". Å ena sidan kan man göra det som i sociologin kallas en funktionell förklaring. Tattarnas utanförskap har uppkommit och reproducerats därför att det är gynnsamt för samhället, det är bra eller nödvändigt att ha en avvikargrupp därför att avvikarnas existens ständigt pekar ut gränserna för det tillåtna och därmed bidrar till stabilisering och normsäkerhet. Författaren avisar inte en sådan förklaring men hon nöjer sig inte med den. För det första förklarar den inte hur utstötningen faktiskt går till. Mikrosociologisk interaktionism à la Goffman, eller stämplingsteori à la Becker försöker däremot kartlägga de processer i interaktionen som skapar roller och utstötta.

Men Birgitta vill inte nöja sig med det heller, dessa teorier riskerar att bli kontextlösa och i Beckers fall för endimensionellt plågoande-offer-inriktad. Hon söker efter teorier som både erkänner ett funktionalistiskt element och är förenliga med en slags kontextualiserad interaktionism, den måste erkänna makt och konflikter men också en motståndets dialektik, och samtidigt ta ideologi, föreställningar och kunskap på allvar. "Den goda fienden", för att liksom respondenten citera Nils Christies och Kettil Bruuns lyckade metafor, är inte bara resultatet av utpekande utan är också själv en motståndare, och därmed förmögen till just motstånd. Om de här frågorna inte får plats i teorin tror Birgitta inte att det går att använda den för att förstå vad tattarna gör, och vad de är för ena, eftersom de tydligen gör ett slags motstånd och också själva bidrar till sin identitet på ett aktivt sätt.

Det är därför hon prövar att formulera en tanke-eräcka som utgår från och illustrerar några av

Michel Foucaults idéer. Liksom många andra tänkare har Foucault arbetat med att förstå vad det är som konstituerar oss som subjekt. Louis Althusser presenterade i slutet av 1960-talet sin pessimistiska och antivoluntaristiska subjektsteori i ett av postmodernismens första viktiga arbeten. I Althusserns teori konstitueras subjekten som genomsvärade av ideologi, inför och underkastade samhällets "ideologiska apparater", under den moderna tiden framträdande som "ideologiska statsapparater". Foucault hade vid denna tid antagligen en delvis likartad position, även om han tydligare hör hemma i en durkheimiansk tradition, makten är makten att benämna, att ordna i kategorier. Men från och med 1970-talet förändras hans synsätt, inte minst genom hans arbete med fångelsefrågorna, både som vetenskapsman och som solidaritetsaktivist. Nu blir subjekten och motståndet centrala och viktiga forskningsproblem, inte som för hans marxistiska kritiker, som för Althusser, som ett exempel på övervinnet av ideologins ständigt snärjande väv av *connaitre-méconnaitre*, känna till och misskänna, eller som hos Poulantzas något som utgår från kalkylerbara sociala kraftparallelogram, utan som en del av själva maktutövningens verklighet, något som också uttrycker sig i produktionen av kunskap om det eller dem man härskar över, förteckningar, utredningar, inventeringar.

Tattarna tycks ständigt bryta regler, strunta i regler, håna regler. Birgitta skriver: "Rättssalen är en av de samhälleliga normernas estrader... I rättssalen blir tattaren den "kropp" på vilken staten kan uttrycka sin ideologiska makt" (s. 51) och tattarna kan därmed pröva och tydliggöra reglerna. Detta är, kan man säga, Birgittas hypotes i avhandlingen.

En Foucaultansk maktanalys undersöker maktutövning, inte maktställning och innehav av resurser. Den ser makten som produktiv, inte bara repressiv. Den undersöker alltid makten från den för makten utsattes position. Det här är nu de förståelseverktyg Birgitta tar med sig ut för att följa de resande i spåren, och framförallt till de rättssalar som fokuserar så mycket makt över och vetande om spjuvern Kalle och lilla Olga.

Men hur ska hon nu ta sig ut på tatarstigarna? I ett intressant metodkapitel diskuterar hon Foucaults s.k. genealogi för det avskilda, det främmande, tekniken att spåra förändring genom att se på uttryck av bl.a. just motstånd. Det här sker

mot bakgrund av den allmänna idéhistoriska tanke-ram som Foucault kallar sin "arkeologi", som svarar på sådana frågor som: hur såg de tankemässiga förutsättningar ut som möjliggjorde för Linné att tänka som han tänkte?

Detta skall nu kombineras med historieskrivning, det är en historisk antropologi Birgitta sysslar med, för hon försöker via texter spåra rättssystemets tattarkonstruktion i tre århundraden. Hon beskriver sina källor ingående, och reflekterar också över de rent metodologiska svårigheter som analyser av givna data innebär. Nu tycker jag kanske att hon slarvar över just den punkten litet för snabbt.

Birgitta undersöker två stora släkter under 17-, 1800- och 1900-talen. Det är dels den s.k. Brolin-släkten, gällarsläkten från Albo härad, och den s.k. Svarte Petter-släkten.

Adam Heymowski beskriver också dessa släkter i sitt arbete. Han utgår från ett antal informanter som är valda med en slags byråkratisk snöbollsmetod, intervjuar dem och leder deras släkt bakåt. I sju fall visar det sig att de överhuvudtaget inte härstammar från resande, utan tattarstämpeln är antingen godtycklig eller av mycket sent datum. Han rekonstruerar därefter 30 stamtavlor. Två av dessa är utgångspunkten för dagens avhandling. Medan Heymowski gör en knapp och formell beskrivning av släktförhållanden, yrken m.m. som de framgått av kyrkoboksmaterial, har Birgitta samlat väsentligt mer information, genom att hon utom att hon fylligare refererat dessa källor också använt rättsväsendets källor, husförhörslängderna, passjournaler m.m. samt naturligtvis det omfattande material som tidigare tattarundersökare samlat, inte minst folkliksarkivens och annat meddelarmaterial.

Argumentationen för den strategiska fokuseringen till rättegången, och därmed koncentrationen på en viss typ av material är begriplig och klar. Diskussionen om vilken typ av data som en sådan fokusering faktiskt ger oss, är emellertid kanske inte helt klar för mig, och inte heller hur Birgitta har resonerat i själva urvalsfrågan, varför hon väljer just dessa två familjer och hur hon ser på dem och deras egenskaper.

Huvuddelen av själva avhandlingstexten består av tre långa empiriska kapitel om de tre olika seklen, 1700-talet, 1800-talet och 1900-talet.

I det första av kapitlen, bokens fjärde, besöker vi tingshuset i Glumslöv, där Rönnebergs härad

höll ting i april 1764. Tilltalade är ett sällskap under ledning av de avskedade soldaterna Andreas Holmström och hans son Axel Ekeröth, som misstänks för mordbrand i en gård i Södra Vallåkra, där sällskapet sökt nattlogi. Sällskapet består av män, kvinnor och barn. Maria, Axels kvinna, är en liten gravid sextonåring, som föder ett gossebarn i häktet. Mordbranden kan ha anlagts som hämnd för att bönderna visat sig ovilliga att tillmötesgå de resande, eller inte behandlat dem tillräckligt vänligt. Dessa resande är förfäderna till den berömda tattarsläkt i Skåne som kallas "Svarte Pettersläkten", och också noga undersökts av Heymowski.

Samtidigt som de resande, ofta avskedade soldater, krävde husly vid resorna, var det i förordningar förbjudet att hysa dem. Men tattarna krävde det ändå som en rättighet, bl.a. för att utöva sina sysslor, folkmedicin, hästhandel, handel med krukor och glas. De krävde och fick pass, de krävde och fick burskap i köpstäder som handlande. Tattarna hade ännu inte avskilts i myndigheternas bedömningar – de flöt samman med andra skojare, utlänningar, judar, lindansare, savojarder och zigenare. Myndigheternas åtgärder var dessutom verkningslösa – det är här Birgitta demonstrerar hur kroppsstraffet och skamstraffet förfelar sin verkan på den som inte förankrar sin heder och ära i den socialitet som skamstraffen riktar sig till, utan står utanför den. Det är också, menar författaren, en strategi bland tattarna att förvränga informationsmöjligheterna, bland annat genom ständiga namnbyten och byten av uppehållsort.

I nästa scen har tattarna fått fastare placering i bondesamhället. Nu är vi inne i 1800-talet, "en tid av diffust motstånd och bräcklig makt" som Birgitta kallar det. Tattarna Brolin var vallackare och rackare på Österlen och i Sydsåne, de kastrerade hästar och andra djur, och utförde andra vanärande och illa sedda uppgifter. Den berömda Christian Brolin var t.o.m. häradvallackare och tycks ha betraktats som ett slags ämbetsman, visserligen en ambulerande sådan. I början av perioden tycks Brolinarna leva i ett slags balans med omgivningen, och de rättsdokument som Birgitta refererar till tyder också på det, och framförallt det gamla informantmaterialet. Informanterna visar dessutom en tendens till skiljande mellan snälla tattare och stygga tattare, vilket kan ses som ett slags bekräftelse av idén om tattarskapet som

en komplicerad kulturell konstruktion.

Den andra släkten (alltså de stygga tatterna) är den s.k. Svarte Pettersläkten som vi mötte i Glumslöv. De var under 1800-talet ofta bosatta i Gladsax, utanför Simrishamn, och därifrån kommer många av berättelserna om dem. Den här släkten tycks också ha klarat sig väl, fram till de som Birgitta uttrycker det "formerande drabbningar med rättvisan" som inträffar efter mitten av 1800-talet. Nu kommer en historisk vändning. Under lång tid har tattersläkterna byggt upp ett livsmönster som cirklar kring marknaderna, handels- och tiggeriturnéer och föraktade sysslor i bondesamhällets periferi. De har byggt upp lokala stöttepunkter, basområden, där de kan känna sig trygga. Familjesystemet, med starka ingiften med andra, likartade familjer, och i den egna familjen (kusingiften, farbror-brorsdotterförhållanden etc.) skapar sammanhållning och kontinuitet. Men nu börjar den formella kontrollen att öka, och hotar all trygghet.

Birgitta Svenssons bild från den tredje perioden visar hur denna nya utveckling går till, hur tatterna tillbringar årtionden av sina liv i fängelserna. Tattarlivet blir svårare, veterinären övertar kreatursvården, och tatternas fattigbrott ("social crime", som man brukar kalla det när de fattiga stjäl mat och bränsle) blir nu bevis för deras egenkap att vara annorlunda, att vara undermåliga. Tattargubbarna i Christian Brolins och Svarte Peters generation kom sällan i fängelse, men deras barn och barnbarn desto oftare.

Här kommer en av de viktigaste delarna i hela avhandlingen. Fängelsestraffets totala genomslag – som i Sverige kan dateras från tiden före eller omkring 1850 – innebär, som Foucault och många efter honom gång på gång demonstrerat, att frihetsberövande nu är ett straff. Nu finns individen, han har en frihet, men den kan man beröva honom.

Att sätta någon i fängelse kan inte vara ett straff, skriver den franske rättslärde Serpillon 1767. När man sätter någon i fängelse försäkrar man sig bara om personen, fortsätter han. Att bemärkta sig någons kropp blir att ta en pant, en gisslan, och det är inte ett straff.

Om denna ståndpunkt verkar överraskande, är det väl inte mindre märkligt att trettio eller fyrtio år efter att detta skrevs var fängelset *typstraffet* för nästan alla slags brott och alla slags brottslingar i Frankrike, men också i hela Europa, Nordame-

rika och många koloniala områden, och överallt byggdes nya, ganska likartade fängelser med celler, verkstäder och rastgårdar. Den kriminelle är nu uppfunnen, och fängelsestraffet är det mått man kan mäta kriminaliteten med. Nu straffas den kriminelle, inte brottet, och straffprogressioner efter prognos- och förfallenhetskategorier gör segertåg i domstolspraktiken. Den tattare som stulit hundra ägg vid ett tillfälle får ett års fängelse, men den som för tionde gången stjäl tio ägg kan förvänta sig åtta år på kåken. Tatterna urskiljs snart som en överrepresenterad kriminell grupp, och myndigheternas attacker mot tatterna som avskilt, undermåligt kollektiv börjar ta fart. Begrepp som "tattarplågan" blir vanliga. Många skräckreportage skrivs i tidningarna om tatternas framfart. I denna framställning visar det sig att Birgitta Svenssons Foucault-läsning inte bara gör henne i stånd till ett teorireferat, utan också att hon kan använda teorin för en kraftfull analys av sitt material.

Men hur ser nu motståndet ut? Hur kommer det sig att samtidigt som alla dessa tattarpojkar får så långa straff, får vi många informationer som talar om trevliga, skojiga musikaliska tattare som spelar upp till dans, ständigt får plats i pigkammarna, skämtar med överheten och alltid får skratarna på sin sida? Hur kommer det sig att tatterna är så listiga? Och hur kan de vara så stolta, som om de inte brydde sig om att vi inte gillar tattare?

De sista korta kapitlen som summerar avhandlingens frågor, tar upp dessa problem. Tatterna, säger Birgitta, överlevde genom att de lyckades anpassa sitt hushållningssystem till ständiga samhällsförändringar. Tatterna visar att maktens tvång är möjligt att överskrida, man kan göra narr av det, vågra ta det på allvar, och mitt i fängelset kan man upprätthålla en ooberördhet. Tatterna blir i det moderna samhället ett redskap i disciplinerings tjänst. Men tatterna som grupp tycks försvinna när, som en av tattarutredarna på 50-talet sade, "förtattringsfaktorerna", d.v.s. utstötningfaktorerna, försvinner. I civilisationsprocessen har tatterna då redan gjort sin insats.

Birgitta Svenssons bok är vackert utformad och den är rolig att läsa i, och illustrationerna är ymniga. I stort sett är den också välskriven. Min lilla reservation gäller att hon ibland har svårt i skiftena mellan den berättande och undersökande texten och de rent abstrakta delarna, där framställningen någon gång går på styltor. Jag är där-

emot inte riktigt lika entusiastisk för hennes disposition av avhandlingen. Hon har valt tiden som indelningsgrund för framställningen, och det är i och för sig bra, eftersom hon då kan använda den "arkeologiska" fiktionen, att se sitt material som om det tillhörde tre olika utgrävningsskikt, där olika förutsättningar rådde. Men mycket av materialet är inte temporaliserat, det hör lika mycket till alla skeden och därför får vi en uppsjö av trådar som dyker upp och tappas i texten, medan huvudtråden blir svårare att urskilja i svallen av information och synpunkter. Notapparaten är mycket omfattande och yvig, och den innehåller ibland utredningar som borde stått i huvudtexten eller kanske utelämnats.

På flera ställen i boken har Birgitta fört in fotografier på tattare i olika situationer, på marknaden, utanför stugan, på en väg. Hon har valt att i de flesta fall skriva ut namnen eller släkttillhörigheten på de avbildade tattarna, även när det rör sig om bilder från den senaste femtioårsperioden. Hon har dock inte motiverat detta tillvägagångssätt. Eftersom bildpublicering alltid innebär ett intrång, och alltid *kan* vara skadlig för eller oönskad av någon avbildad eller anhörig, bör man vara mycket försiktig med möjligheten att identifiera dem som är avbildade. Det är möjligt att Birgitta Svensson har en ståndpunkt i den frågan. Men den borde också ha framgått av boken.

Möjligen är det så att denna vilja att visa upp forskningsobjekten i bild sammanhänger med en annan sida av Birgitta Svensson som forskare, en sida som kan ha metodologiska implikationer. Hon tycks bakom texten vara litet förälskad i sina undersökningsobjekt, tattarna, och det medger hon också själv. Det här kan ha haft en inverkan på hennes framställning, men det ger hon oss inte inblick i, trots att hon har gjort metoddeklARATIONER där hon avvisar positivism och pseudoobjektivism. Det finns ytterligare ett viktigt skäl att efterlysa en sådan deklARATION i boken. Birgitta Svensson gör ju ingen "kulturundersökning" av tattarna, men vill ändå nå fram till en så god helhetsbild av dem som möjligt för att begripa sig på dem då de står inför skranket, då domstolens data om dem skapas. Hon vill heller inte göra en undersökning av den typ som Heymowskis arbete representerar, d.v.s. hon vill inte avporträttera dem som en intressant subkultur som man borde behandla mindre fördomsfullt. Nej, för Birgitta

Svensson är ju tattarna en motståndets grupp, medbyggare till den "kulturella konstruktionen" av dem själva, och den analys av det "kulturella" som hon är intresserad av är vad som uppkommer i mötena med makten och omgivningen. Hon distanserar sig så långt från kulturstudierna att hon inte ens tar upp modern etnicitetsforskning (jfr Aleksandra Ålund) som ju sysslar med just "kulturell konstruktion" som ett konfrontationsfenomen.

Men då uppkommer en svårighet som har med själva undersökningen att göra. Birgitta blir helt beroenda av data som uppkommer i de konfrontationer som skapar "konstruktionen". Men de är ju definitionsmässigt skapade av motparten! Visserligen anses domstolsprotokollen vara källor av hög kvalitet, tillkomna i stunden som de är. Men räcker de för att ge tattarnas egen version? Birgitta använder förmodligen sina källor på ett bra sätt, och har inte vad jag kan förstå gjort några svårare övertolkningar. Men, en högre grad av reflektion och explicitet i dessa frågor hade gjort en bra avhandling ännu bättre.

Birgitta Svensson har gjort ett stort arbete och hon har också lyckats med den väsentligaste uppgiften för en avhandlingsförfattare, en som många går bet på. Hon har med egen forskning demonstrerat fruktbarheten i en vetenskaplig frågeställning. Framställningen i hennes avhandling kunde varit mer sammanhållen, och hon kunde ha koncentrerat sig mer till rättsprocessen, till spaning, utredning, registrering, åtal, process, dom, straff och vanfnejd. Men materialets rikedom har gett henne hundratals idéer, och många av dessa "darlings" går oskadda in i avhandlingstexten. Avhandlingen blir rolig på det sättet, och det vore kanske att göra våld på själva etnologin att sortera bort för mycket av det rika material, som just belägger Birgittas tes om att tattarna verkligen uppstått som "kulturell konstruktion". Jag kanske hade föredragit en mer koncentrerad text, mycket därför att jag ser att Birgitta Svensson faktiskt har gjort en prövning av Michel Foucaults grundhypotes i den stora fängelseboken *Övervakning och straff*. Denna undersökning, som imponerar mer på mig än den allmänna diskussionen om den kulturella konstruktionen av tattarna, är gjord med ett allvar och ett intentionsdjup som visar att den är början till en viktig, självständig vetenskaplig insats.